

Anna Kisiel

KU Leuven

Maria Schabowska

1. Biogram

M.S. urodziła się w Ochoży 1 maja 1925 roku, zmarła w Krakowie 16 września 1995 roku. Ukończyła polonistykę z estetyką w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie i filologię polską na UJ. W 1951 roku została zatrudniona początkowo jako asystentka w studium zaocznym polonistyki, a następnie w Katedrze Języka Polskiego (kierownikiem był wówczas Stanisław Jodłowski) WSP. Tu również uzyskała stopień doktora (1964) na podstawie rozprawy „Rozwój polskich rzeczowników ilościowych”. Stopień doktora habilitowanego uzyskała w 1990 na podstawie rozprawy „Słownictwo reklam i anonsów prasowych zamieszczonych w «Czasie» (1890–1895)”. Rok później objęła stanowisko profesora nadzwyczajnego w Zakładzie Języka Polskiego WSP, z którą to placówką pozostała związana do końca życia.

2. Badania językoznawcze

Do głównych dziedzin badawczych M.S. należało słowotwórstwo, zwłaszcza w oglądzie diachronicznym i w porównaniu ze słownictwem gwarowym. Z tej perspektywy zajmowała się przede wszystkim liczebnikiem. Podobnie jak Szober (1962) czy Klemensiewicz (1973) zakres kategorii liczebnika wyznaczała w oparciu o kryteria semantyczne, kryteria formalne zaś wykorzystując do wewnętrznego podziału klasy. Interesował ją rozwój wykładników gramatycznych liczebnikowości, np. zmiana formy na dopełniaczową z końcówką *-u* w klasie liczebników nieokreślonych (*wiele, wielu, kilka, kilku, dużo*). Wskazała na zmiany w zakresie nie tylko odmiany liczebnika, ale także w zakresie związków składniowych (odrzućenie związku rzędu pomiędzy liczebnikiem a wyrazem określanym na rzecz związku zgody; wybór orzeczenia w liczbie pojedynczej rodzaju nijakiego). Przede wszystkim badała wymagania składniowe i stopień leksykalizacji liczebników niewłaściwych (1967) typu *szereg* (w terminologii autorki *rzeczowniki ilościowe*) (por. *quantifying nouns* w np. Biber i in. 1999). M.S. przeanalizowała przyczyny historyczne, formalne i znaczeniowe przechodzenia rzeczowników do klasy liczebników i na podstawie stopnia leksykalizacji jednostek w nowym ilościowym

znaczeniu wyróżniła cztery podgrupy rzeczowników ilościowych oraz uznane za odrębne *trouchę* (1967, 1970a). Przy okazji tej ostatniej jednostki omówiła kwestię stabilizacji formy biernikowej w funkcji kwantyfikującej, zjawiska wcześniej zauważonego przez Szobera (1928).

Obok liczebnika M.S. interesowała również klasa przymiotników, ich motywacja słowotwórcza oraz oparty na typie formacji i znaczeniu podstawy słowotwórczej wewnętrzny podział (1960, 1970b, 1973). Zainteresowanie powstawaniem nowych wyrazów przełożyło się też na jej badania nad zapożyczeniami, m.in. przyswajaniem rzeczowników obcych w języku polskim na przykładzie apelatywów (1972), a także na opis wybranych grup leksykalnych, takich jak słownictwo wojenne (1992a) czy batalistyczne (1992b). Ich analiza stanowiła punkt wyjścia do omówienia nie tylko takich zjawisk językowych, jak prefiksacja czasownikowa, konotacja czy bliskoznaczność, ale też była wstępem do omówienia metaforyzacji w tekście literackim.

M.S. opublikowała serię artykułów teoretycznych na temat synonimii i jej wartości stylistycznych, pokazując na licznych przykładach wpływ użycia danego synonimu na odbiorcę tekstu. Obok rzadkiej synonimii zupełnej wyróżniała (1994b) dwa typy synonimii: 1. synonimie za Lyonsem nazywaną poznawczą, tj. bliskoznaczność jednostek w określonym kontekście lub sytuacji (np. *litość* vs. *współczucie*, *zrywać* vs. *zdzierać*, *rad* vs. *zadowolony*), z wyłączeniem bliskoznaczników motywowanych pozajęzykowo (np. pochodzeniem mówiącego, np. *ziemniaki* vs. *kartofle*); 2. synonimie zakresową, tj. bliskoznaczność jednostek o różnym zakresie użycia motywowanym pochodzeniem wyrazów, chronologizacją, uwarunkowaniami społecznymi, zawodowymi i regionalnymi (np. *nadawać* vs. *transmitować*, *automobil* vs. *samochód*), w tym synonimie afektywną, czyli bliskoznaczność jednostek o różnym ładunku emocjonalnym (*nieść* vs. *taszczyć*) (por. też 1970c). Wskazywała na metaforę jako źródło synonimii (*czas biegnie – ucieka – płynie*) (1994). Metaforyzację jako proces fundujący nową leksykę przywołuje również M.S. w kontekście frazeologii (1975). W swojej analizie skupiła się na tych odmianach języka (młodzieżowej, publicystycznej, poezji), które najchętniej sięgają po metaforę. Szczególnie język potoczny jako źródło wyrażen o funkcji emocjonalnej zwrócił uwagę M.S. (1994a). Jednocześnie zauważała ona możliwość tworzenia ekspresywnej leksyki również w obrębie innych odmian języka, na przykład w języku zawodowym, tzw. profesjonalizmy konwersacyjne (1978).

3. Badania nad tekstem

W badaniach M.S. analizy językowe nierzadko były wstępem do badań interdyscyplinarnych, z pogranicza nauki o języku i nauki o literaturze. I tak na przykład tekst dotyczący czasowników komentujących mowę niezależną (1978) można uznać za pierwszy z serii tekstów związanych z lingwistyką tekstu literackiego. W kolejnych omówiła słownictwo tekstów Jana Zaleskiego (1982b), poezji Adama Ziemiańskiego (1984) i „Konopielki” Redlińskiego (1991), a także język powieści produkcyjnej (1982). Jej zainteresowanie konkretnymi typami tekstów zaowocowało rozprawą „Słownictwo reklam i anonsów prasowych zamieszczonych w «Czasie» (1890–1895)” (1990), w której scharakteryzowała wskazane w tytule gatunki pod względem wyboru struktur składniowych i doboru słownictwa (jego pochodzenia, budowy słowotwórczej, informacyjności i funkcjonalności).

Najważniejsze publikacje

- M.S. 1956. „Rodzaje i przyczyny błędów w pracach kontrolnych z nauki o języku oraz sposoby ich oceniania”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* 5: 52–56.
- M.S. 1960. „Pochodne przymiotnika barwy”. *Język Polski* 40(4): 291–304.
- M.S. 1962. „O formalnej numeralizacji rzeczowników”. *Język Polski* 42: 116–123.
- M.S. 1967. *Rzeczowniki ilościowe w języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.S. 1970a. „Liczebnik nieokreślony «trochę»”. *Język Polski* 50(2): 110–118.
- M.S. 1970b. „Pochodne przymiotników kształtu”. *Język Polski* 50(4): 281–289.
- M.S. 1970c. „Poznawcza wartość synonimu”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 1: 109–115.
- M.S. 1972. „Apelatywizacja rzeczowników własnych na przykładzie wyrazów zapożyczonych do języka polskiego”. W *Symbolae polonicae in honorem S. Jodłowski*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 155–164.
- M.S. 1973. „Nowsze formacje przymiotnikowe z przyrostkiem «-owy»”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 2: 149–153.
- M.S. 1975. „Nowe związki frazeologiczne w języku polskim”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 30: 147–154.
- M.S. 1978a. „Poznawcze i stylistyczne walory czasowników komentujących mowę niezależną”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 3: 243–252.
- M.S., M. Piwnik, i M. Gryniewicz. 1978b. „Polskie współczesne profesjonalizmy słownikowe”. W *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 169–174.
- M.S. 1982a. „Charakterystyczne cechy języka powieści produkcyjnej”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historycznoliterackie* 9: 63–82.
- M.S. 1982b. „Problemy słownictwa i słowotwórstwa w pracach Jana Zaleskiego. Styl pisarski Jana Zaleskiego”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 4: 17–20, 23–26.
- M.S. 1983b. „Wartość i funkcja szeregów synonimicznych w tekście”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 4: 155–163.
- M.S. 1984. „Słownictwo poetyckie Adama Ziemiańskiego. Frazeologia”. W *Dialektologia – onomastyka – stylistyka. Materiały sesji naukowej w 80-lecie urodzin prof. Eugeniusza Pawłowskiego*, red. M. Zarębina. Kraków: WSP, 163–189.
- M.S. 1987. „Słownictwo i frazeologia recenzji teatralnych zamieszczanych w «Czasie» (1890–1895)”. *Poradnik Językowy* 74(6): 429–448.
- M.S. 1990a. *Słownictwo reklam i anonsów prasowych zamieszczonych w „Czasie” (1890–1895)*. Kraków: WSP.
- M.S. 1990b. „Słownictwo poetyckie Adama Ziemiańskiego”. *Poradnik Językowy* 77(5): 327–336.
- M.S. 1991. „Osobliwości leksykalne «Konopielki» E. Redlińskiego”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 6: 127–134.
- M.S. 1992a. „Słownictwo wojenne (1939)”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 7: 93–105.
- M.S. 1992b. „W kręgu słownictwa batalistycznego”. W *Wariancja w języku. III Ogólnopolskie Spotkania Językoznawcze*, red. S. Gajda. Opole: Wydawnictwo UO, 243–247.

- M.S. 1994a. „Funkcje elementów potocznych we współczesnym języku oficjalnym”. W *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, i W. Śliwiński. Kraków: Universitas, 67–72.
- M.S. 1994b. „O synonimii”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze* 8: 221–229.

Literatura podmiotowa

- Bednarczuk, L. 2008. „Siłaczka naszych czasów”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* 4: 3–7.
- Hampel, J., F. Kiryk, i I. Pietrzekiewicz (red.). 2006. „Maria Schabowska”. W *Leksykon Profesorów Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej 1946–2006*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe AP, 492–493.
- Kobylińska, J. 1997a. „Prof. dr hab. Maria Schabowska”. *Język Polski* 1: 50–51.
- Kobylińska, J. 1997b. „Sylwetka naukowa Profesor Marii Schabowskiej”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Językoznawcze* 9: 1–5.
- Koziara, S. 1997. „Bibliografia prac prof. dr hab. Marii Schabowskiej (opracowanie)”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Językoznawcze* 9: 9–13.
- Mączyński, M. 2020. „Pamięć. Wspomnienie o Marii Schabowskiej”. W *MY z NICH 4. Spuścizna językoznawców polskich XX wieku*, red. Z. Greń, i K. Kleszczowa. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 171–176.

Odwołania

- Biber, D., S. Johansson, L. Geoffrey, i in. 1999. *Grammar of Spoken and Written English*. Londyn: Longman.
- Klemensiewicz, Z. 1973. *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Szober, S. 1928. „Trzy piękne córki było nas u matki». Formy podmiotu i orzeczenia w zdaniach z podmiotem logicznym, określonym przydawką liczebnikową”. *Język Polski* 13(4): 97–106.
- Szober, S. 1962. *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.